

EEN REPUBLIEK OP KEIZERSVOETEN

Copyright © Mark Heirman / Uitgeverij Houtekiet, 2004
Uitgeverij Houtekiet, Vrijheidstraat 33, B-2000 Antwerpen

E-mail info@houtekiet.com
Omslag Herman Houbrechts
Zetwerk Intertext, Antwerpen

ISBN 90 5240 758 4
D 2004 4765 3
NUR 754

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint,
microfilm or any other means, without written permission of the publisher

MARK HEIRMAN

Een republiek op keizersvoeten

*Geschiedenissen
van Amerika*

Houtekiet

Antwerpen - Amsterdam

*Opgedragen ter nagedachtenis van Gabriël Boutsen,
Vlaams oorlogsaalmoezenier
van de Amerikaanse Vliegende Tijgers
in 1945 in China,
mijn ontdekker van Amerika*

Inhoud

Ter inleiding. De stenen getuigen van Mount Rushmore	7
1. DE AMERIKAANSE GRONDWET	
EEN DUBBELE GEBOORTE	11
Noord en Zuid	13
Van republikeinen en federalisten	17
Patriotten en royalisten	20
In de knel tussen Engeland en Frankrijk	23
2. DE VIER WINDSTREKEN	
DE REGIONALE VERSCHILLEN	27
Het liberale Noorden	30
Het conservatieve Zuiden	33
Het isolationistische Midwesten	36
Het libertijnse Westen	40
3. AMERIKA'S ETNISCHE KAART	
OP HET SCHERP VAN DE RACIALE SNEDE	43
Indiaans-Amerika	46
Amerika Angelsaksisch of Europees?	49
De Afro-Amerikaanse gemeenschap	52
Aziatisch Amerika	57
4. HET MEEST RELIGIEUZE LAND	
TER WERELD	59
Het protestantse fundament	62
Het katholieke Amerika	67
Het meest joodse land	70
Amerikaanse moslims	73
5. DE BINNENLANDSE UITERSTEN	
DE BOUWSTENEN VAN 'S WERELDS OUDSTE DEMOCRATIE	75
De deelstaten en de Unie	78
Van liberalen en conservatieven	81
In de knel tussen staat en samenleving	85
Het seculiere en het religieuze Amerika	87
6. DE BUITENLANDSE ASSEN	
HOE UITZONDERLIJK IS AMERIKA?	91
Het internationale realisme van Hamilton	94
Het nationale realisme van Jackson	97
Het internationale idealisme van Wilson	100
Het nationale idealisme van Bush	104

7. AMERIKAANSE ARCHETYPES	
EN BASISPROFIELEN	107
De fronter. Altijd op zoek naar een nieuwe uitdaging	109
Een droom voor uitvinders en ingenieurs	111
Land van predikanten en tv-dominees	116
Een paradijs voor rechters en advocaten	119
8. DE HOEKSTENEN VAN	
HET LIBERALE AMERIKA	123
Vakbonden en steden	127
Katholieken en joden	130
Het oude Zuiden en de Afro-Amerikaanse stem	133
Het verbond van wilsonianen en jacksonianen	136
9. DE VADERS VAN HET	
NEOCONSERVATIEVE ALTERNATIEF	139
Het traditionele conservatisme	142
Het religieuze fundamentalisme	145
De seculiere neoconservatieven	148
Het libertijnse Amerika	152
10. DE VIERDE REPUBLIEK	155
De eerste republiek, 1787-1865	158
De tweede republiek, 1865-1933	161
De derde republiek, 1933-1981	165
De vierde republiek, 1981-?	168
11. HET VIERDE RIJK	171
Het rijk van de vrijheid, 1776-1898	174
Een vrijhandelsrijk, 1898-1941	177
Een tweepolig wereldrijk, 1945-1989	181
Het vierde rijk, 1989-?	183
12. AMERIKA'S VIERDE WERELDOORLOG	187
De Eerste Wereldoorlog	190
De Tweede Wereldoorlog	193
De koude derde wereldoorlog	196
De vierde wereldoorlog	200
Bijlagen	203
BIBLIOGRAFIE	225
Register	233

Ter inleiding

De stenen getuigen van Mount Rushmore

These are the times that try men's souls.

Thomas Paine

Een mythe geeft niet de wereld weer zoals die is, maar zoals die moet zijn. Dat mythen bij voorkeur teruggaan op het begin der tijden, is geen uitzondering op die regel. In dat geval gaat het niet om de wereld zoals die was, maar zoals die geweest moet zijn. Daarbij ligt het zwaartepunt van de mythe eigenlijk in de toekomst. In dat geval beschrijft de mythe niet de wereld zoals die zal zijn, maar zoals die behoort te zijn. In al deze dimensies blijft het een psychomotorische constructie. De mythe is bij uitstek een meta-verhaal dat verleden, heden en toekomst overschrijdt door ze eenzelfde interpretatie op te leggen.

Dat geldt zelfs voor *stenen* mythen zoals de Egyptische piramides, de menhirs van Stonehenge, de reuzen op het Paaseiland en de vier Amerikaanse presidentskoppen in de bergen van Zuid-Dakota. (Want ook stenen constructies vertellen een verhaal dat de vele toeschouwers niet zo zeer een wereld voorhoudt zoals die is, maar zoals die zou moeten zijn.) Steen is zelfs geduldiger dan een verhaal dat van mond tot mond wordt doorgegeven. De menhirs van Stonehenge staan minstens vijfduizend jaar in de vlakte van Salisbury. Niemand weet precies wanneer de Egyptische piramides werden gebouwd. Daarmee vergeleken zijn de Amerikaanse presidentskoppen in Mount Rushmore nog piepjong. Die werden pas in de jaren 1920 en 1930 in de rotsen uitgehouwen.

Het Mount Rushmore-monument was het werk van een Amerikaanse mormoon van Zweedse afkomst, John Gutzon de la Mothe Borglum. De presidentskoppen van George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln en Theodore Roosevelt werden in de jaren 1927-1941 in graniet vereeuwigd. Washington was Amerika's eerste president, Jefferson was al de derde, Lincoln de zestiende en Theodore Roosevelt de zesentwintigste. Wat ze gemeen hebben, is dat ze in de jaren 1920 beschouwd werden als Amerika's meest invloedrijke presidenten sinds 1789. De koppen, eigenlijk zijn het borstbeelden, zijn circa twintig meter hoog. Ze werden door een 400-tal steenhouwers onder leiding van Gutzon uit een massa van 400.000 ton graniet gehouwen, niet toevallig in de Black Hills van Zuid-Dakota. Die Black Hills markeren de overgang van de eindeloze Plains naar de stenen ruggengraat van het Noord-Amerikaanse continent, de Rocky

Mountains. Daar wijzen ze naar het land dat de Amerikaanse pioniers voor 'het rijk van de vrijheid' veroverden. In de Amerikaanse iconografie moest Mount Rushmore 'het schrijn van de democratie' worden en het meest opvallend nationaal gedenkteken van de twintigste eeuw. Washingtons buste was het eerst klaar, in 1930. Jefferson volgde in 1936, Lincoln in 1937 en Theodore Roosevelt in 1939.

De mythe van Mount Rushmore wil dat de vier grootste Amerikaanse presidenten hun nakomelingen hetzelfde verhaal vertellen. Het is het verhaal van 's werelds oudste republiek, 's werelds oudste democratie en 's werelds oudste grondwet. Het lijken constructies die zonder enige verandering de tand des tijds blijven weerstaan. Wat een verschil met Frankrijk, denken Amerikanen wel eens. Frankrijk was Amerika's belangrijkste bondgenoot in zijn onafhankelijkheidsoorlog en het was 's lands meest revolutionaire tegenhanger in Europa. Daar staat tegenover dat Frankrijk de voorbije eeuwen een land bleek dat het koningshuis inruilde voor een eerste republiek, een eerste keizerrijk, een restauratie van het koningshuis, een tweede republiek, een tweede keizerrijk en nog een derde, een vierde en een vijfde republiek, het met nazi-Duitsland collaborerende Vichy-regime niet eens meegerekend.

Op de keper beschouwd is Frankrijk de voorbije tweehonderd jaar nochtans minder veranderd dan de Verenigde Staten. In al zijn bestuursvormen is Frankrijk in vele opzichten zichzelf gebleven. De grenzen van Frankrijk zijn grosso modo nog altijd die van 1789. Onder de Vijfde Republiek wordt Frankrijk nog even centraal bestuurd als onder de Franse koningen. En zelfs binnen de Europese Unie gedraagt Frankrijk zich nauwelijks anders dan in de 18de eeuw ten aanzien van zijn toenmalige buurstaten. Dat is hoegenaamd niet het geval met de Verenigde Staten, die hun grondgebied sindsdien vertienvoudigden en die uitgroeiden van dertien versnipperde kolonies op de oostkust van Noord-Amerika tot de enige supermacht die gaandeweg de hele wereld beheerst.

Dat de Verenigde Staten die metamorfose doorvoerden onder dezelfde grondwet, zegt meer over Amerika dan over die grondwet. Het grandioze van die grondwet, opgetekend in 1787, is dat ze vele Amerika's kan dienen. Die grondwet is in feite zo beknopt en op vele punten zo vaag dat elke generatie die naar eigen godsvrucht en vermogen kan interpreteren. Dat deden de Amerikaanse generaties dan ook, onder presidenten die altijd al heel verschillende Amerika's vertegenwoordigden en onder een Hooggerechtshof dat door de jaren heen zelfs diametraal tegengestelde interpretaties van die grondwet te zien gaf.

Zo stonden de presidenten Washington en Jefferson, tijdgenoten, in politieke termen vrijwel lijnrecht tegenover elkaar. Terecht wordt Washington in de Verenigde Staten geëerd als de vader van een federale autoriteit die slechts moeizaam door de toenmalige dertien deelstaten werd aanvaard omdat onder meer Jefferson daar een volkomen andere mening over had.

Toch had Washington noch Jefferson zich een Amerikaanse burgeroorlog kunnen voorstellen zoals die driekwart eeuw later onder Lincoln werd uitgevochten. Overigens was Amerika in de jaren van Lincoln in geen enkel opzicht meer te vergelijken met de dertien republieken van 1787. En dat was onder Theodore Roosevelt in het eerste decennium van de twintigste eeuw nog veel duidelijker het geval, toen de Verenigde Staten zich voor het eerst opmaakten om Amerika's grootheid ook op wereldschaal te projecteren.

De verschillen tussen Amerika's grote vier waren nauwelijks een kwestie van karakter maar van snel veranderende tijden en omstandigheden. Al in het revolutionaire tijdperk doken grote verschillen op tussen loyalisten en patriotten, puriteinen en anglicanen, het commerciële Noorden en het agrarische Zuiden, federalisten en republikeinen. Bijzonder ingrijpend op een subcontinent dat in de 18de eeuw door Engelsen en Fransen werd belaagd, was het contrast tussen pro-Franse en pro-Britse Amerikanen. Van oudsher waren er de etnische verschillen tussen Europeanen, indianen en zwarten, en de religieuze verschillen tussen protestanten, katholieken, joden en vrijdenkers. Naarmate het land almaar groter werd, groeiden ook de tegenstellingen tussen het Noorden en het Zuiden, het Midwesten en het Westen, zeker in een tijd dat nog tachtig procent van alle Amerikanen boeren waren. Als gevolg van de industrialisering werden die tegenstellingen nog veel groter.

Klassiek zijn Amerika's binnenlandse en buitenlandse uitersten. De spanningen tussen het liberale en het conservatieve Amerika zijn even oud als die tussen de Unie en de deelstaten, het religieuze en het seculiere Amerika, de Amerikaanse burger en zijn overheid. Tegelijk heeft Amerika in zijn buitenlands beleid veelal gearzeld tussen een unilaterale of een multilaterale aanpak, en tussen een realistische of een idealistische benadering.

De oudste maar minst opgemerkte spanning is die tussen de republiek en het rijk. Dat is de centrale stelling van dit boek, ervan uitgaande dat het rijk altijd groter was dan de republiek maar nauwelijks volgens dezelfde principes bestuurd kan worden. Een rijk of imperium impliceert immers een machtsbereik dat principieel de hele wereld omvat maar dat zich als zodanig aan de republikeinse beginselen onttrekt. Omdat een republiek nu eenmaal grenzen heeft, een rijk niet. Omdat in een republiek regels gelden, wetten genaamd, die erbuiten niet van toepassing zijn. Maar nog veel meer omdat een rijk gaandeweg andere politieke regimes in zich opneemt en ook daardoor zijn eigen identiteit verliest.

Ongetwijfeld was die rijksopvatting in de late 18de eeuw nog zwak. Toch bleek die feitelijke zwakheid hoegenaamd niet uit de bevolgen inscripties en uit de rijke symboliek in het grootzegel van de Verenigde Staten, een grootzegel dat sinds 1782 niet alleen een nieuwe republiek maar meteen een nieuwe wereld aankondigde. De centrale inscriptie staat zelfs

op de dollarbiljetten en in de harten en geesten van alle Amerikanen gegrift: *Novus ordo seclorum*. Dat is zelfs sterker dan een nieuwe wereld: een nieuw begin der tijden. Voor Jefferson was dit 'het rijk van de vrijheid', een rijksidee die alle Amerikanen sindsdien met de moedermelk meekregen. Het was een vrijheid die Amerikanen, althans voor zichzelf, van meet af aan op wereldschaal projecteerden en die ze gaandeweg steeds duidelijker zouden invullen.

Al deze verschillen maken dat de Verenigde Staten sinds 1787 meerdere republieken en diverse rijksopvattingen hebben gehuldigd. Bleef de grondwet dezelfde, Amerikanen hebben die wel heel verschillend geïnterpreteerd of 'opnieuw uitgevonden'. Van Jefferson is de uitspraak dat hij 'de grondwet heeft gebogen tot ze kraakte'. Het is zijn opvolgers niet anders vergaan.

Amerikaanse auteurs hebben een bizarre voorkeur voor een viervoudige ordening. Voor een tegelijk diep religieus en seculier land is dat niet zo vreemd. Vier is van oudsher het getal van deze wereld. Zo gingen de antieke schrijvers uit van vier basiselementen – lucht, water, aarde, vuur – en vier basiskwaliteiten – heet, koud, droog, nat – maar ook van vier windrichtingen, vier seizoenen en vier wereldrijken die elkaar in één cyclus opvolgen.

Vandaar de vier republieken en de vier imperia, maar ook de vier wereldoorlogen in deze politieke geschiedenis van de Verenigde Staten. Want tussen het nieuwe keizerrijk en de aloude republiek blijft Amerika een apocalyptisch land, en dat is een land dat nu eenmaal van uitersten leeft. Het was altijd al het meest hoopgevende en het meest bedreigende, het meest realistische en het meest idealistische, het meest liberale en het meest conservatieve, het meest religieuze en het meest seculiere, het meest isolationistische en het meest interventionistische, het meest vreedzame en het meest gewelddadige, het meest spirituele en het meest materialistische land.

In die zin heeft de Franse aristocraat St. Jean de Crèvecoeur toch nog gelijk gekregen. Die omschreef 'de Amerikaan' al in 1782 als 'iemand die alle oude vooroordelen en manieren achter zich liet om in Amerika met een nieuwe manier van leven te worden bekleed'. Crèvecoeur was ook de eerste die dit proces omschreef als 'een smeltkroes waarin een nieuw mensenras geboren wordt, wiens daden en nakomelingen de wereld nog zullen verbazen'. Wat Crèvecoeur niet kon voorzien is dat uitersten in een smeltkroes niet verdwijnen maar nog explosievere mengvormen opleveren.

1. DE AMERIKAANSE GRONDWET EEN DUBBELE GEBOORTE

Het is één van de eigenaardigheden van de Amerikaanse weg dat, wanneer zich botsingen van ideeën voordoen, het de mening is van de winnende partij die gaandeweg beschouwd wordt als de enige waarheid en de enige mogelijkheid.

Forrest McDonald

In het politieke pantheon van Amerika's *founding fathers* staan ze hoger aangeschreven dan 's lands presidenten, de 55 afgevaardigden van de 13 voormalige Britse kolonies die van 25 mei tot 17 september 1787 in Philadelphia de grondwet schreven van de Verenigde Staten van Amerika. Dertien ex-kolonies is niet helemaal correct, want het kleine maar wispelturige Rhode Island was niet op de conventie vertegenwoordigd. En van de 55 afgevaardigden waren er slechts 42 die het werk bijna drie maanden volhielden, en 39 die de grondwet op 17 september ondertekenden. Het resultaat was zo verbluffend dat sindsdien aan de Amerikaanse grondwet niets meer werd gewijzigd. Wel werden in de jaren 1791-1992 welgeteld 27 veelal korte 'amendementen' aan de grondwet toegevoegd, maar zonder aan de grondwet zelf ook maar een iota te veranderen. Die bleek naderhand stevig genoeg om zelfs een republiek te dragen die qua grondgebied tien en qua inwoners honderd keer groter werd, en toch dezelfde grondbeginselen trouw te blijven.

Geen wonder dat Amerikaanse historici 'het wonder van de conventie' later zouden uitvergroten tot een bijna bovenmenselijke prestatie. Dat is enigszins overdreven maar niet ongegrond. Er waren in de jaren 1780 niet zoveel republieken in de wereld, en de toenmalige republieken waren veelal klein en zwak. Per definitie was de republikeinse regeringsvorm een regering van vrije burgers, en die waren in de 18de eeuw zeldzaam. Nooit eerder hadden Europese kolonies op die manier hun onafhankelijkheid van het moederland kunnen afdwingen. Ook op dat punt waren er geen precedents. En het Britse moederland stond in de late 18de eeuw nog zo sterk en zijn dertien ex-kolonies op de Amerikaanse oostkust nog zo zwak dat het succes van de grondwet nog vele jaren even onzeker bleef als het welslagen van de republiek.

De *founding fathers* leefden sterk in het besef van iets totaal nieuws. Het *Novus ordo seclorum* op het Amerikaanse grootzegel wees al in die richting,

zoals ook de twee andere spreuken op het grootzegel: *E pluribus unum* (Uit velen één) en *Annuit coeptis*. Dat laatste is al even moeilijk te vertalen als het *Novus ordo seclorum*, maar sluit er dicht bij aan. Vrij vertaald betekent het *Annuit coeptis* dat Hij, de Voorzienigheid, dit nieuw begin heeft gezegd.

‘Dat we dit mogen meemaken,’ schreef John Adams in 1777 aan zijn vriend Richard Lee, hoewel geen van beiden op de latere conventie aanwezig was, ‘te leven in een tijd dat de grootste wetgevers uit de Oudheid hadden willen leven.’ Volgens de Amerikaanse historicus Forrest McDonald, die de jaren 1770 en 1780 voor het Amerikaanse nageslacht het meest uitvoerig becommentarieerde, leefden de conventionisten en hun Amerikaanse tijdgenoten van een historisch besef zonder voorgaande en voor vele jaren ook zonder navolgers.

Toch wijst juist dat historisch besef erop dat de conventionisten geenszins in een vacuüm opraden. Bijna allemaal waren ze nog Anglo-Amerikanen, kinderen van de Engelse Revolutie van 1689, maar ook van ‘s werelds oudste parlement en zelfs van de Magna Charta van 1215. Het was als Engelse kolonisten dat ze als vanzelfsprekend de vrijheidsrechten opeisten waarvan juist Engeland in die jaren het vaandel droeg. Ze kenden in de voormalige kolonies veelal een vergelijkbaar tweekamerstelsel als in Engeland zelf. Vrijwel elke kolonie had een door de koning of de eigenaars benoemde Raad of Hogerhuis, en een gekozen Lagerhuis: het Huis van Afgevaardigden in Maryland, de *General Court* in Massachusetts, het *House of Burgesses* in Virginia. Ze laafden zich aan de grootste politieke denkers van hun tijd, vooral Engelsen: John Locke, David Hume, Adam Smith, en natuurlijk de Franse Montesquieu. En ze kenden nog hun Griekse en Romeinse bronnen: Demosthenes, Aristoteles en Polybius; Cicero, Livius, Tacitus en Plutarchus, die ze uitvoerig citeerden en becommentarieerden. Er heeft in het Westen nooit een republiek bestaan die niet door de conventionisten op de rooster werd gelegd. Volgens McDonald spraken diverse conventionisten beter Latijn dan Engels.

Bovendien herinnerden alle conventionisten zich nog Amerika’s eerste grondwet, bekend als de *Articles of Confederation* van 1777. Amerikaanse historici doen vaak meewarig over deze *Articles of Confederation*, die ze hooguit beschouwen als een opstapje naar Amerika’s echte grondwet, die van 1787. De nationalistische mythe wil immers dat het unanieme Amerika slechts één grondwet schreef, en is die van 1777 snel vergeten. In het beste geval worden de *Articles* door nationalisten voorgesteld als een eerste poging, die evenwel niet voldeed, zodat tien jaar later ‘de echte grondwet’ werd geschreven.

Meteen schuiven nationalistes de grote verschillen en opvallende meningsverschillen opzij, niet alleen tussen de *Articles* van 1777 en de federale grondwet van 1787, maar ook die tussen de dertien ex-kolonies onderling. Vele jaren bleven die dertien ex-kolonies diep verdeeld tussen het

commerciële en puriteinse Noorden en het agrarische en anglicaanse Zuiden, tussen pro-Engelse loyalisten en Amerikaanse patriotten, tussen pro-Engelse en pro-Franse tendensen en *last but not least* tussen nationalisten en republikeinen, federalisten en confederalisten. *E pluribus unum*, luidde de derde spreuk op het Amerikaanse grootzegel van 1782. Dat was in de beginjaren van de republiek letterlijk te begrijpen, al lag de klemtoon in 1777 nog op de veelheid en pas in 1787 op de eenheid.

Die contrasten verklaren het verschil tussen congressisten van 1777 en de conventionisten van 1787. Tegelijk verduidelijken ze het verdere verloop van de Amerikaanse Revolutie. Want de *Articles of Confederation* werden nauwelijks door de grondwet van 1787 geneutraliseerd. Bijna honderd jaar lang was het de geest van de grondwet van 1777 die de verdere ontwikkeling van de Verenigde Staten bepaalde, zij het in het formele kader en naar de letter van de grondwet van 1787.

Noord en Zuid

Amerika's oudste tegenstelling was die tussen Noord en Zuid. Dat was in eerste instantie een kwestie van geografie. Hoewel de hele oostkust van Noord-Amerika van Florida tot Newfoundland al in 1583 door de Engelsen Virginia werd genoemd, naar de ongetrouwde en als maagd omschreven toenmalige Engelse koningin Elisabeth I, de *Virgin Queen*, was de Engelse koning Jacobus I in 1606 realistisch genoeg om deze tweeduizend kilometer lange kust onder twee handelsmaatschappijen in tweeën te delen. Het zuidelijke deel wees Jacobus toe aan de *Virginia Company of London*, het noordelijke deel aan de *Plymouth Company*. Het zuidelijke deel werd het eigenlijke Virginia, later aangevuld met de Carolina's en Georgia. Het noordelijke deel werd al in een vroeg stadium Nieuw-Engeland genoemd en werd nooit tot Virginia gerekend.

De feitelijke kolonisering van de Amerikaanse oostkust liep niet van een leien dakje. Een eerste poging tot stichting van een Engelse kolonie op een eilandje ter hoogte van het latere Noord-Carolina, liep in 1587 met een sisser af. Daar werden door Walter Raleigh en John White naar verluidt 120 Britse kolonisten aangevoerd. Toen White drie jaar later, na een verblijf in Engeland, naar het eiland terugkeerde, was de nederzetting spoorloos verdwenen.

Pas in 1607 was het raak. De eerste Engelse nederzetting in Noord-Amerika die standhield was Jamestown, genoemd naar koning Jacobus I, aan de Chesapeake-baai. Jamestown geldt als de echte stichting van Virginia. Ook een eerste poging tot kolonisatie vanwege de Plymouth Company, deze keer op een eilandje ter hoogte van het latere Maine, heeft het niet overleefd. Pas in 1620 zou de Plymouth Company, onder een nieuwe naam – de *Council for New England* – met succes tot kolonisatie

overgaan. Het was de Plymouth Company die in 1620 de bekende *Pilgrim Fathers* naar Amerika stuurde. Op 21 november 1620 gingen die bij Cape Cod, in het latere Massachusetts, aan land. Daar vestigden ze zich in het gelijknamige Plymouth, het centrum van Nieuw-Engeland.

Het verschil tussen Noord en Zuid – in eerste instantie Virginia en Nieuw-Engeland – bleef geen zuiver geografische kwestie, maar werd snel door religieuze motieven verdiept. Virginia werd in hoofdzaak gesticht door aristocratische anglicanen uit de kring van Sir Francis Bacon, grootzegelbewaarder en de latere kanselier van Jacobus I. Net als Bacon waren velen van hen vroege vrijmetselaars, die op religieus vlak een grote verdraagzaamheid nastreefden. Nieuw-Engeland daarentegen was het werk van religieuze dwarsliggers, veelal radicale protestanten of puriteinen genaamd. Vooral Massachusetts bleef vele jaren een puriteins bolwerk. In tegenstelling tot de kolonisten in Virginia waren ze om religieuze redenen het Engeland van de Stuarts ontvlucht. De Schotse Stuarts die de kinderloze koningin Elisabeth in 1603 opvolgden, waren eigenlijk katholieken die wel de anglicaanse uitgangspunten overnamen – een Kerk onder de Britse kroon – maar niet die van de protestanten, in Engeland veelal congregationalisten en presbyterianen, die onder de Stuarts vaak bloedig werden vervolgd.

Engelands religieuze verschillen in de 17de eeuw speelden een uiterst belangrijke rol in de opkomst van Amerika. Onder Karel I kwam het in Engeland immers tot een ware godsdienstoorlog, vooral in de jaren 1640, die overigens met de terechtstelling van Karel werd bekroond. Karel I werd in Engeland opgevolgd door de puriteinse Lord Protector, Oliver Cromwell, tot die op zijn beurt door royalisten ten val werd gebracht. Onder Karel I zochten duizenden puriteinen een toevlucht in Amerika. Onder Cromwell waren het dan weer gezagsgetrouwe anglicanen die Amerika ontdekten. Puriteinen kwamen in de jaren 1630 in groten getale in het protestantse Massachusetts terecht, anglicanen vonden in de jaren 1640 een vaste stek in het aristocratische Virginia.

Daar hield de religieuze versplintering niet op. De opsplitsing van twee in dertien Engelse kolonies op de Amerikaanse oostkust was in vele opzichten een religieuze kwestie. Vooral het puriteinse Noorden en de *neutrale* kolonies van het Midden getuigen daarvan. Met het Midden werd in de 17de eeuw het *niemandslaan* bedoeld tussen Virginia en Nieuw-Engeland. Daar vestigden zich in de vroege 17de eeuw Hollandse kolonisten in Nieuw-Amsterdam, het latere New York, en Zweedse kolonisten in Fort Christina en Delaware. Dat ook die centrale gebiedsdelen in de late 17de eeuw door Engeland werden veroverd, heeft het verschil tussen Noord en Zuid nauwelijks verzwakt. Onder Brits gezag werden New York, New Jersey, Delaware, Maryland en Pennsylvania immers autonome kolonies, de kolonies van het Midden, die zowel het verschil maakten met Nieuw-Engeland als met Virginia.

Toch was het in Nieuw-Engeland, en vooral vanuit de moederkolonie Massachusetts, waar langs religieuze lijnen nieuwe kolonies ontstonden. Zo week predikant Thomas Hooker in 1636 uit van Massachusetts naar de Connecticut-vallei, om er prompt een nieuwe kolonie te vestigen. In hetzelfde jaar 1636 volgde de stichting van New Island, het latere Rhode Island, door de baptistische predikant Roger Williams. Vanuit Engeland bracht Williams de sociale denkbepelden mee van de radicale *Levellers* en het religieuze individualisme van de *Seekers*. Williams werd om zuiver religieuze redenen uit Massachusetts verbannen. Met vier geestverwanten stichtte hij de eerste blanke nederzetting in het latere Rhode Island, Providence. Ook New Hampshire en Maine waren aanvankelijk delen van Massachusetts die later van de moederkolonie werden afgesplitst.

Bijna alle Britse kolonies in Amerika gingen van start als charterkolonies, gesticht door handelsmaatschappijen die daartoe een charter of handvest verkregen van de Britse kroon. Als zodanig werden ze soms vele jaren door die handelsmaatschappijen bestuurd. Pas later werden het veelal kroonkolonies, onder het directe gezag van een koninklijke gouverneur. Maar het Britse koloniale genie kende ook eigenaarskolonies die ronduit aan één man of één familie werden gegeven. Zo was Maryland in 1632 een persoonlijke gift van de Engelse koning Karel I aan de katholieke Engelse edelman George Calvert, alias Lord Baltimore, die er een toevluchtsoord voor Engelse katholieken vestigde. Vijftig jaar later was Pennsylvania dan weer een gift van Karel II aan William Penn, zoon van een admiraal bij wie de koning in het krijt stond. William Penn was een quaker. Derhalve werd Pennsylvania in 1682 een kolonie van quakers.

Naar Karel II verwijzen ook de Carolina's die in 1663 werden gesticht ter attentie van acht vooraanstaande Engelse aristocraten, terwijl Georgia herinnert aan de Engelse koning George II. Zoals het zuidelijke gebiedsdelen past, hadden de Carolina's en Georgia weinig met religieuze verschillen te maken. Georgia, pas gesticht in 1732, was de laatste Britse kolonie aan de Amerikaans-Atlantische kust. De kolonie was het werk van generaal en filantroop James Oglethorpe, een veteraan uit de oorlogen tegen de Turken, die er kolonisten wilde aantrekken 'die te arm waren om zich elders te vestigen'.

Het spreekt vanzelf dat het verschil tussen charterkolonies, eigenaarskolonies en kroonkolonies de contrasten tussen de dertien nog in de hand werkte. Volgens de Amerikaans historicus Daniel Boorstin waren het sociaal-economische verschillen die de doorslag gaven. Het vruchtbare Zuiden, vooral ter hoogte van de Chesapeake-baai, werd een paradijs voor plantagehouders en boeren en kende in koloniale tijden nauwelijks centra van meer dan 1500 inwoners. Ondanks zijn rijkdom, aanvankelijk op basis van tabak (Virginia) en rijst (Zuid-Carolina), later katoen, sloot het zich op in zichzelf en schoot het wortel in een agrarische en rurale levensstijl.

Het barre Nieuw-Engeland daarentegen had de wereld niets anders te

bieden dan ijs, zout en kabeljauw, maar het ontpopte zich al in de jaren 1630 tot een handelsrijk dat op het water gericht was, niet op het land. Daar ontwikkelde zich in geen tijd een gordel van handels- en havensteden – Boston, Newport, Portsmouth, Providence, Salem, New Haven, New London – die al in de 17de eeuw handel dreven met de halve wereld. Daar ontbrandde in 1775 ook Amerika's onafhankelijkheidsoorlog, omdat Londen vooral de handelssteden belastingen oplegde die hun rechten en vrijheden ondermijnden.

Het meest opvallende verschil tussen Noord en Zuid was evenwel de bijzonder ongelijke spreiding van de slavernij. Die vooral zwarte slavernij was in 1776 nog legaal in alle Britse kolonies, zodat er ook slaven waren in New York City en zelfs in het kleine Rhode Island. Als gevolg van de geografische en economische verschillen bleef het aantal slaven in het Noorden bijzonder beperkt, in tegenstelling tot de zuidelijke staten, waar dertig tot vijftig procent van de toenmalige bevolking uit slaven bestond. Volgens de Amerikaanse historicus Peter Kolchin leefde in die jaren zestig procent van alle Amerikaanse slaven in slechts twee van de dertien staten, Virginia en Maryland; negentig procent als we er ook de Carolina's en Georgia bijtellen.

Het is dan ook niet te verwonderen dat alle Virginia-congressisten en conventionisten slavenhouders waren, te beginnen met Washington op Mount Vernon en Jefferson in Monticello. Van Jefferson, de belangrijkste auteur van de onafhankelijkheidsverklaring van 1776, moet gezegd worden dat hij de slavernij openlijk afwees en herhaaldelijk de hoop uitsprak dat die zou verdwijnen. Washington merkte dan weer op dat de meeste slaven op zijn landgoederen niet zijn slaven of zijn eigendom waren, maar 'die van zijn vrouw, Martha'. In de praktijk zou er derhalve niets veranderen. Er kwam geen woord over de slavernij in de onafhankelijkheidsverklaring, in de *Articles of Confederation* of in de Conventie. En niet alleen Virginia en Maryland maar de hele federatie zou nog vele jaren geleid worden door presidenten die zelf slaven hadden.

Al deze verschillen waren op het Continentaal Congres van 1777 en op de Conventie van 1787 niet zichtbaar aanwezig. Het koloniale Amerika kende geen afgelijnde partijen, en zelfs de afzonderlijke kolonies waren niet eenduidig puriteins, anglicaans, baptist, katholiek of quakers. Maar de protagonisten en antagonistenvan 1777 en 1787 kunnen geen moment van deze achtergronden gescheiden worden. Zij bepaalden het verschil tussen 1777 en 1787, alleen al door de Verenigde Staten ondanks hun puriteinse erfenis in beide gevallen een seculiere grondwet te geven. Want de grondleggers van 1777 en 1787, Washington, Jefferson, Madison, waren in overweldigende mate Virginiërs, met uitzondering van Hamilton, maar ook die kwam niet uit Nieuw-Engeland maar uit New York.

Van republikeinen en federalisten

Dat Virginiërs een zo sterke stempel drukten op het Continentaal Congres en de Conventie wil niet zeggen dat ze het op alle punten eens waren. In die jaren was Virginia nu eenmaal Amerika's grootste, meest bevolkte en rijkste ex-kolonie en het toenmalige Amerika nog voor bijna honderd procent een agrarisch land. Nog belangrijker dan de verschillen tussen de dertien ex-kolonies en die tussen Noord en Zuid, was het contrast tussen republikeinen en nationalisten, en die tegenstelling verdeelde ook de toonaangevende Virginiërs en eigenlijk alle ex-kolonies.

Republikeinen noemden zichzelf de beste democraten. Vandaar dat de latere partij van Jefferson zich de Democratisch-Republikeinen noemden. Nationalisten werden later eerder federalisten of unionisten genoemd. Over die terminologie werden dikke boeken geschreven. Congressisten en conventionisten ontleenden die termen aan hun kennis van de Grieks-Romeinse Oudheid en aan hun Engelse en Franse tijdgenoten. De meningen ter zake liepen zo ver uiteen dat een precieze definitie van democratie, republiek en federalisme altijd al een heikele kwestie was.

De inzet van het aanslepende dispuut tussen republikeinen en federalisten was voor het jonge Amerika nochtans duidelijk. Voor de toenmalige republikeinen was een republiek per definitie een relatief klein, homogeen en overzichtelijk geheel. Uitsluitend op die schaal, dachten zij, konden democratische en republikeinse bestuursvormen onder vrije burgers gedijen. Vandaar hun voorkeur voor dertien republieken, aansluitend bij de directe bestuursvormen waarmee de oudste toenmalige ex-kolonies 150 jaar hadden kunnen experimenteren. Bovendien teerden de toenmalige republikeinen op hun grote allergie voor het Britse rijk. Pas van het Britse rijk bevrijd, wilden ze die voogdij niet op Amerikaanse schaal terugroepen. In hun ogen konden de Amerikaanse republieken op vitale punten best samenwerken, maar dan in een confederaal verband en zonder ooit hun reële autonomie prijs te geven.

De nationalistten of latere federalisten, verenigd in hun gezamenlijke onafhankelijkheidsoorlog tegen Engeland, keerden die redenering om. Zij gingen ervan uit dat de onafhankelijkheidsoorlog juist bewezen had dat geen van de dertien afzonderlijke kolonies het met succes tegen Engeland had kunnen opnemen. Dat kon uitsluitend een sterk Amerika, op basis van een verbondenheid die het nieuwe land trouwens nog nodig zou hebben tegenover andere grootmachten en tegenover de immense uitdagingen op een continent waarvan de dertien samen slechts een fractie uitmaakten. Nationalisten wilden dus een nationaal gezag installeren dat de dertien staten zou overkoepelen. Als zodanig waren nationalistten geen federalisten. In al hun betekenissen impliceren federalisme en confederalisme een spreiding van soevereiniteit over het nationale niveau en de staten; een spreiding die elke nationalist doet gruwen. Wellicht waren het de confe-

deralisten van 1777 die Amerikaanse nationalisten ertoe brachten zich federalisten te nemen. Die ontwikkeling heeft het Amerikaanse federalisme voorgoed een nationalistische ondertoon meegegeven.

Een bijkomend verschil dat gaandeweg steeds belangrijker zou worden, was dat de toenmalige republikeinen veelal vasthielden aan een agrarische samenleving, terwijl federalisten het eerst opkwamen voor een industriële revolutie. Zo was Jefferson een bewogen verdediger van een republiek van vrije boeren, boeren die hij wel eens 'het uitverkoren volk van God' noemde, omdat 'alleen de vrije boer drager is van republikeinse deugden'. Alexander Hamilton, Jeffersons grootste tegenstander en gangmaker van de federalisten, was Amerika's eerste advocaat van de Industriële Revolutie. Jefferson was bijzonder populair in het Zuiden, Hamilton in het Noorden. Als Washingtons minister van Financiën was het Hamilton die zelfs een eerste *Bank of the United States* oprichtte; een bank die door de toenmalige republikeinen fel werd bestreden.

Dat dispuut tussen federalisten en republikeinen heeft de jonge natie diep getekend. Vele jaren zag het er niet naar uit dat voor beide *partijen* een aanvaardbaar compromis gevonden kon worden. Toen al wisselden beide *partijen* in het Continentaal Congres elkaar af. In de jaren 1774-1780 werd dat Congres, dat sinds 1774 op regelmatige basis in Philadelphia werd samengeroepen, door republikeinen beheerst, in de jaren 1780 door federalisten.

Amerika's onafhankelijkheidsverklaring van 1776 en de *Articles of Confederation* van 1777 waren het werk van republikeinen. Het waren de gloriejaren van Thomas Jefferson, maar ook van John Hancock, Richard Lee, Patrick Henry, John Adams (later bekeerd tot het federalisme) en Thomas Paine. Dat verklaart de republikeinse nadruk, zowel in de onafhankelijkheidsverklaring als in de *Articles*, op de verenigde Staten van Amerika (met kleine v, de *united States of America*) en op de dertien oud-kolonies als vrije en onafhankelijke staten, *Free and Independent States*, in beide gevallen in het meervoud! In het Frans: niet *l'Amérique* maar *Les Amériques*. Overigens voorzagen de *Articles of Confederation* in een overkoepelend congres, waarin elke staat slechts één stem had, maar niet in een overkoepelende regering. De *Articles* stelden uitdrukkelijk dat 'elke staat zijn soevereiniteit, zijn vrijheid en zijn onafhankelijkheid behield' en dat de staten uitsluitend 'in vriendschap' en 'voor hun gemeenschappelijke verdediging' met elkaar verbonden waren. Tenslotte was het uitsluitend het Congres dat, met minstens 9 van de 13 stemmen, voor allen bindende besluiten kon nemen.

Geen wonder dat de Conventie van 1787 de grondwet zo grondig herschreef. Dat had niet zozeer te maken met de gewijzigde omstandigheden. De onafhankelijkheidsoorlog was in 1787 voorbij. Sinds 1783 had Londen zich bij de onvermijdelijke onafhankelijkheid van zijn 13 Amerikaanse kolonies moeten neerleggen. Doorslaggevend was dat de 13 oud-kolonies

in 1787 in hoofdzaak federalisten naar de Conventie stuurden, geen republikeinen. Opvallend is wie in 1787 ontbrak, noteerde McDonald. Jefferson en Paine zaten in 1787 in Parijs, John Adams in Londen. Virginia stuurde onder meer George Washington, James Madison en George Mason naar de Conventie, niet de Lee's, de Hancocks of de Henry's.

Het verschil met 1777 was groot. Het eerste wat de Conventie in 1787 besliste, was de vorming van een nationale overheid die zou bestaan uit een hoge wetgevende vergadering, een uitvoerende macht en een rechterlijke macht. Dat waren ook de titels van de drie constituerende artikels van de grondwet van 1787: de wetgevende macht (op basis van een tweekamerstelsel), de uitvoerende macht (die gevestigd wordt in een verkozen president) en de rechterlijke macht. Artikel 4 gaat vooral over de verhoudingen tussen de (deel)staten en over de toelating van nieuwe staten, artikel 5 over amendementen bij de grondwet, artikel 6 over de overgang van de confederatie naar de federatie, en het korte artikel 7 over de noodzakelijke bekrachtiging van de Conventie door de staten.

Daarmee was het pleit niet beslecht. De federalisten moesten in 1787 en 1788 integendeel een felle strijd voeren om de bekrachtiging van de Conventie door minstens 9 van de 13 staten te verzilveren. Alexander Hamilton en James Madison, de onbetwiste helden van de Conventie, publiceerden daartoe een serie van wel 85 anonieme essays, veelal ondertekend met hun gemeenschappelijke schuilnaam *Publius*, die van oktober 1787 tot mei 1788 in diverse bladen van New York State werden gepubliceerd. De enige bedoeling van deze geschriften, bekend als de *Federalist Papers*, was de ratificatie van de Conventie. Die ratificatie was nipt, 30 tegen 27 stemmen in New York, bijna *fifty-fifty* in Virginia.

Want ook de republikeinen kropen in die jaren in hun pen om de federalisten te bestrijden. Deze *Anti-Federalist Papers*, eveneens 85 in getal, waren het werk van Virginia-republikeinen Patrick Henry, Richard Lee en George Clinton. Ook zij gebruikten het liefst schuilnamen zoals Centinel, Brutus en Cato, zodat historici de ware identiteit van de schrijvers blijven betwisten. Maar sinds 21 juni 1788 maakte het eigenlijk niet veel meer uit. Op die dag bekrachtigde New Hampshire als negende staat van de Unie de Conventie van 1787, die als zodanig in werking kon treden. De federalisten hadden gewonnen. Pas later zou blijken dat het een Pyrrusoverwinning was.

In het republikeinse Virginia was de weerstand tegen de federale Conventie het grootst. In Amerika's grootste staat kon de Conventie in 1788 slechts door het lokale parlement bekrachtigd worden op basis van een nationaal compromis: dat er naast de grondwet een *Bill of Rights* opgesteld zou worden met opsomming van de belangrijkste rechten en vrijheden *die de federale overheid moest respecteren*. Vooral in republikeinse kringen was men immers beducht voor een federale machtsconcentratie die wel eens werd afgeschilderd als 'nog erger dan een monarchie'. Uiteindelijk werd

een lijst opgesteld van tien punten die in 1791 als de eerste ‘tien amendementen op de grondwet’ door het Congres werden aangenomen. Samen vormen deze tien amendementen de Amerikaanse *Bill of Rights*, die naast de onafhankelijkheidsverklaring, de *Articles of Confederation* en de Conventie beschouwd kan worden als het vierde fundament van het onafhankelijke Amerika.

Zo zagen het althans de republikeinen die de *Bill of Rights* beschouwden als de prijs die ze de federalisten voor hun Conventie van 1787 konden doen betalen, aldus McDonald. In zekere zin kunnen de tien oorspronkelijke amendementen op de grondwet – die de nadruk leggen op de godsdienstvrijheid, de persvrijheid en de vrije meningsuiting, op het recht van het volk om wapens te hebben en te dragen en op de rechten van de verdediging bij strafrechtelijke vervolgingen – immers beschouwd worden als amendementen die *het volk* tegen zijn overheid in bescherming nemen. Dat deed het tiende amendement nog eens heel nadrukkelijk door te eisen dat ‘de machten die door de grondwet *niet* aan de Verenigde Staten toegekend zijn, voor te behouden aan de afzonderlijke Staten, of aan het volk’.

Achteraf gezien was de republikeinse vrees voor een al te sterke federale overheid in 1787 ongegrond. Nog bijna tachtig jaar, van de Conventie tot de burgeroorlog, bleven de afzonderlijke staten veel sterker dan de federale overheid. Weliswaar werd op basis van de Conventie van 1787 een federale overheid gevormd, maar die bleef nog vele jaren zo zwak dat de feitelijke macht bij de deelstaten lag en nauwelijks bij de federatie.

Patriotten en royalisten

De taaiste nationalistische mythe in Amerika is wel dat de toenmalige kolonies zich als één man tegen Engeland keerden. Dat was hoegenaamd niet het geval. Vooral in het toenmalige Zuiden – gevormd door Virginia, Maryland, de Carolina’s en Georgia – heersten vele Engelse aristocraten die ook economisch sterk van Engeland afhingen. Dat was immers de voornaamste afnemer van hun tabak, later van hun katoen. Terwijl het Noorden zich om commerciële redenen van Engeland distantieerde, was dat in het Zuiden veel minder het geval. Ongetwijfeld mag de tegenstelling tussen patriotten en royalisten niet tot die Noord-Zuid-verhouding worden gereduceerd. Ook het Noorden had zijn royalisten en het Zuiden zijn patriotten, zoals patriotten en royalisten ook de tegenstelling tussen republikeinen en federalisten doorkruisten. Maar in het koloniale Amerika hadden royalisten duidelijk een voorkeur voor de mentaliteiten en economieën van het Zuiden, terwijl patriotten zich beter thuisvoelden in het puriteinse en commerciële Noorden.

Amerikaanse patriotten waren in de 18de eeuw vurige voorstanders van Amerika’s onafhankelijkheid, of ze die nu republikeins, nationalistisch

of federalistisch inkleurden. Royalisten kozen zo mogelijk de kant van Engeland, hetzij omdat ze trouw bleven aan de Britse kroon, hetzij omdat ze om economische redenen eieren voor hun geld kozen. In beide gevallen kozen Amerikaanse royalisten, ook in Amerika vaak *Tories* genoemd, voor een blijvende band met het Engelse moederland.

De precieze verdeling tussen patriotten en royalisten kan voor de Verenigde Staten nauwelijks worden ingevuld, alleen al omdat het de overwinnaars zijn die geschiedenis schrijven, terwijl de verliezers uit de officiële geschiedschrijving verdwijnen. Zolang het de royalisten goed ging, leek bijna heel Amerika royalistisch. Op andere momenten trokken de patriotten het laken naar zich toe. Een voorzichtige schatting wijst uit dat de Britse kolonies in Noord-Amerika door de onafhankelijkheidsoorlog hopeloos verdeeld waren en bijna evenveel royalisten als patriotten telden.

Een tijdgenoot zoals John Adams, Amerika's tweede president, raamde het aantal Amerikaanse royalisten ten tijde van de onafhankelijkheidsoorlog op circa 1 miljoen, in die dagen één op de drie Amerikanen. Adams verdeelde hen wel in circa 500.000 actieve en 500.000 eerder passieve loyalisten. Minstens 50.000 Amerikaanse loyalisten werden officier of soldaat in het Britse leger, naast een kleine 20.000 loyalisten die vochten in een groot aantal loyalistische eenheden. De Amerikaanse historicus Franck Schoell meent op basis van bescheiden schattingen dat 30.000 Amerikaanse loyalisten meevochten met de Engelsen. Die cijfers blijven omstreden, maar het waren grotere aantallen dan de 3000 patriotten die Amerikaans opperbevelhebber George Washington aanvankelijk kon mobiliseren. Het waren er zoveel, merkte de jonge Hamilton in 1781 op – zelf was Hamilton op dat moment de rechterhand of *aide-de-camp* van generaal Washington – omdat 'de meeste Amerikanen met enige politieke ervaring boven het lokale niveau, allen loyalisten waren'.

Bovendien wijzen die cijfers op een zo ondraaglijk aspect van de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog dat officiële historici het liefst onder de mat vegen: dat die onafhankelijkheidsoorlog tegen Engeland ook een burgeroorlog was onder Amerikanen. Vele families werden er letterlijk door in tweeën gesplitst. Zo koos zelfs een bastaardzoon van Benjamin Franklin, een van de vaandeldragers van de Amerikaanse Revolutie en een conventionist, de kant van Engeland, zodat zijn beroemde vader hem liet interneren. Voor Edmund Randolph, voorzitter van de Conventie van 1787, was het zijn vader, John, die een loyalist bleef. John Randolph zou met de laatste koninklijke gouverneur van Virginia naar Engeland vluchten. En voor Thomas Jefferson waren het zijn zwarte slaven die eerder de kant van Engeland kozen dan die van de Amerikanen, omdat ze van Engeland een snellere bevrijding verwachtten dan van Amerika.

Aangenomen wordt dat de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog circa 100.000 loyalistische Amerikanen in ballingschap dreef. Bijna de helft van hen emigreerde naar een nieuw Brits Noord-Amerika, het latere Canada,

dat overigens in 1791 werd verdeeld in een Frans- en een Engelstalig deel. Daar werden de gevluchte loyalisten uit het onafhankelijke Amerika de scheppers van dat Engelstalige Canada, allereerst in Nova Scotia, New Brunswick en Ontario maar in de 19de eeuw tegelijk in het Canadese Westen. Kern van het Franse Canada bleef in 1791 uitsluitend de provincie Québec.

Bijgevolg bleven in het nieuwe Amerika vooral patriotten over, naast oud-loyalisten die uiteindelijk toch de republiek zouden aanvaarden, zij het in ruil voor een fikse autonomie in hun deelstaten en blijvende banden met Engeland. Maar ook de patriotten bleven Engelsen. Zelfs als patriotten gingen ze ervan uit dat hun rechten en vrijheden Engels waren, en zelfs Angelsaksisch. McDonald noemt het 'de Angelsaksische mythe'. Die mythe liet Amerikaanse republikeinen toe nog verder in de geschiedenis terug te gaan dan de *Glorious Revolution* en de Magna Charta. Want de rechten en vrijheden die in 1215 en 1689 in Engeland werden afgekondigd waren in hun ogen 'die van Angelen en Saksen', Germaanse volkeren die in de 5de en 6de eeuw Brittannië veroverden en die ook de *missing link* vormden tussen het Romeinse rijk dat in de vroege 5de eeuw in Brittannië verdween en de Angelsaksische volkeren die de Romeinse rechten en vrijheden nog het best bewaard zouden hebben. Van die traditie waanden de patriotten zich de erfgenamen, schrijft McDonald, geroepen om deze Angelsaksische beschaving ook op het Amerikaanse continent te verspreiden; met het Engelse moederland als het kon, zonder Engeland als het moest.

Amerika's vurigste patriotten beriepen zich nog het meest op hun Engelse voorgangers. Dat was onder meer het geval voor de antifederalisten van 1787 die hun vrijheden bedreigd zagen door de al te centralistische en dirigistische denkbeelden van de federalisten. Die antifederalisten baseerden hun *papers* op de bekende Cato-essays uit de jaren 1720. Die essays waren het werk van een Engels parlamentslid en een Londense ambtenaar, John Trenchard en Thomas Gordon, die voor de Engelstalige wereld de intellectuele basis legden voor de gewetensvrijheid, de godsdienstvrijheid en de vrije meningsuiting. In de jaren 1720-1723 verschenen liefst 144 van die essays, anoniem ondertekend door Cato, in Londense bladen. In 1724 verschenen ze in boekvorm, verspreid over vier delen. Vijftig jaar later was er naar verluidt geen geletterd mens in Amerika die niet over de Cato-essays beschikte. McDonald is zelfs van oordeel dat Amerika's onafhankelijkheidsverklaring van 1776 in grote lijnen en soms woordelijk de ideeën van de Cato-essays weergaf. Want de Cato-essays – onder een schuilnaam die alweer verwees naar een grote Romeinse verdediger van de republiek, Cato de Jongere – was nu eenmaal 'de meest populaire, meest geciteerde en meest gewaardeerde bron van politieke ideeën in de koloniale periode'.

In de knel tussen Engeland en Frankrijk

De wording van Amerika bleef geen zuiver Angelsaksisch verhaal. Dat verhinderde een derde partij in Amerika's onafhankelijkheidsoorlog, Frankrijk, dat geen moment uit die wording is weg te denken. Als de Engelse kolonisten in Amerika uitsluitend met Engeland te maken hadden gehad, hadden ze nooit hun onafhankelijkheid kunnen veroveren. Daarvoor waren de machtsverhoudingen in de late 18de eeuw nog te gunstig voor Engeland en te ongunstig voor Amerika. Die onafhankelijkheid steunde op een drieledigheid tussen de Engelse kolonisten in Amerika, Engeland en Frankrijk. Uitsluitend door Frankrijk en Engeland tegen elkaar uit te spelen, konden de kolonisten hun slag slaan. Eerst versloegen ze met Engeland het Franse Amerika, later met Frankrijk het Engelse moederland. En doordat Frankrijk en Engeland ten tijde van de Franse Revolutie en onder Napoleon nog een nieuwe twintigjarige oorlog uitvochten, kreeg het onafhankelijke Amerika ook de kans zijn onafhankelijkheid te bestendigen.

Frankrijk en Engeland waren Europa's meest oorlogvoerende partijen in de 126 jaar van 1689 en 1815. Het begon met de laatste Engelse Stuartkoning, Jacobus II, die in 1689 voor de Engelse Revolutie naar Frankrijk vluchtte. Hij werd er door Lodewijk XIV met open armen ontvangen, niet zozeer omdat hij katholiek was maar omdat Lodewijk er een breekijzer in zag om Engeland blijvend te destabiliseren. Het eindigde in 1815 met de volkerenslag bij Waterloo, waar Napoleon definitief door een coalitie onder leiding van de Engelsen werd verslagen. Al die jaren voerden Frankrijk en Engeland de ene oorlog na de andere, niet alleen in Europa maar veelal tegelijk in Amerika en zelfs in hun andere gebiedsdelen.

Doordat Frankrijk deze oorlogen meestal verloor en al in 1763 de Britse voogdij over het toenmalige Noord-Amerika moest aanvaarden, kunnen weinig Amerikanen en Canadezen zich nog voorstellen dat Frankrijk en Engeland ooit vergelijkbare posities bekleedden in Noord-Amerika, en dat de geschiedenis evengoed anders had kunnen verlopen. Fransen en Engelsen betraden het Noord-Amerikaanse continent vrijwel terzelfder tijd. Jacques Cartier was de Franse Raleigh, met dit verschil dat Cartier al in de jaren 1530, vijftig jaar vóór Raleigh, de St. Lawrence verkende tot de latere steden Québec en Montreal. Precies in de jaren dat Engelse kolonisten in Virginia en Massachusetts aan land gingen, 1607-1620, gingen ook de Fransen daadwerkelijk over tot kolonisering van Québec en Montreal en verkende Samuel de Champlain Amerika's Grote Meren. Champlain werd er de vader van Nieuw-Frankrijk. In tegenstelling tot de Engelse kolonisten, die zich vele jaren beperkten tot de oostkust van Noord-Amerika, drongen Franse kolonisten, pelsjagers, soldaten en missionarissen vanuit het gebied van de Grote Meren veel sneller en veel dieper het Amerikaanse binnenland in. Onvergetelijk blijft de expeditie van Robert Cavalier de la Salle, die al in 1682 met een vloot van kano's en met een

gemengde Frans-Indiaanse bemanning vanuit de Merengordel de lange Mississippi afreisde, en prompt het hele Mississippibekken opeiste voor de Franse koning, Lodewijk XIV, onder de welluidende naam Louisiana. Op het hoogtepunt van het Frans-Amerikaanse rijk, de stichting van *La Nouvelle Orléans* (het latere New Orleans) in 1718, controleerde Frankrijk een deel van Noord-Amerika dat liefst twintig keer groter was dan de toenmalige Engelse kolonies aldaar, en dat zich uitstreckte van de St. Lawrence tot de Golf van Mexico. Helaas voor Frankrijk leefden er in 1763, bij ondertekening van de vrede van Parijs, al twintig keer meer Engelstaligen (circa 2 miljoen) dan Franstaligen (hooguit 100.000) op het Noord-Amerikaanse continent.

Die dunne bezetting van een immens grondgebied is Frans-Amerika fataal geworden. Hoewel de Fransen bij de vierde Frans-Britse oorlog, in Brits-Amerika bekend als de *French and Indian War*, in de jaren 1750 beschikten over een keten van wel 60 forten van *Montreal tot New Orleans*, konden ze langs een zo langgerekte verdedigingslijn met zo'n kleine bezetting onmogelijk standhouden. Dat konden ze zelfs niet in de regio waar de Fransen nog het sterkst stonden, ter hoogte van de Grote Meren, met forten als Detroit en Fort Duquesne (het latere Pittsburgh) noch in de groene heuvels van Vermont, ooit de Franse *Verts Monts*. Al in 1760 vielen Québec en Montreal in Britse handen. In 1763 moest Frankrijk bij de vrede van Parijs geheel Canada en de oostoever van de Mississippi opgeven. Formeel kon Frankrijk nog de westoever van de Mississippi behouden. Op de kaart bleef dat een reusachtig gebied, van de Mississippi tot de Rocky Mountains, dat Fransen en Engelsen evenwel kenden en afwezen als *The Great American Desert*, waar zelfs indianen nauwelijks konden overleven.

Amerikanen kennen de vier Frans-Engelse oorlogen uit de 18de eeuw als *King William's War*, *Queen Anne's War*, *King George's War* en de *French and Indian War*. Nooit was het Amerika's Oorlog. In de 18de eeuw hadden ze geen ongelijk. Zeker de eerste drie waren Amerikaanse varianten op de grote Europese oorlogen van de eeuw. Maar omdat het in hoofdzaak Frans-Engelse oorlogen waren, ten nadele van Spanje en het door godsdienstoorlogen verzwakte Heilig Roomse Rijk, werden die meteen ook in de kolonies uitgevochten.

Alleen de *French and Indian War*, deze keer vooruitlopend op een nieuwe Frans-Engelse oorlog in Europa, was wel degelijk een Amerikaanse oorlog. Het was een oorlog waarbij Londen een leger van tien- tot twintigduizend soldaten naar Amerika stuurde, aan boord van een armada van oorlogsbodems en fregatten die via de St.-Lawrencerivier het Canadese hart van Nieuw-Frankrijk kon treffen. Bovendien was het een oorlog waarbij zowel Frankrijk als Engeland de indiaanse volkeren ter hoogte van de Grote Meren, vooral Irokezen en Huronen, op grote schaal in eigen voordeel tegen elkaar uitspeelden. De indianen waren de grootste slachtoffers van de *French and Indian War*. Maar ook de Fransen betaalden een hoge

prijs voor die Zevenjarige Oorlog. Bijzonder vernederend voor Frankrijk en pijnlijk voor de Franse kolonisten in Noord-Amerika was onder meer de gewelddadige ontruiming van Acadië, een Frans *paradijs* ter hoogte van het latere New Brunswick. Omdat de Franse Acadiërs in 1756 weigerden de eed van trouw af te leggen aan de Britse koning, werden 6000 van hen met ijzeren vuist door de Engelsen gedeporteerd.

Onmiskenbaar werd de *French and Indian War* door de Engelsen gewonnen. Die overwinning is hen in Amerika zuur opgebroken. De echte overwinnaars bleken immers de Engelse kolonisten. Die vormden naast Engelsen, Fransen en indianen gaandeweg een vierde partij in de vier Frans-Engelse oorlogen. Achteraf gezien was het de enige partij die gewoon al deze oorlogen won.

Die overwinning lag in 1763 niet voor de hand. Londen liet bij de vrede van Parijs integendeel een Brits bezettingsleger van circa 10.000 manschappen in Noord-Amerika achter. Zoveel soldaten had Noord-Amerika zelden gezien. In eerste instantie moesten ze er een mogelijke opstand van Franse Canadezen voorkomen of onderdrukken. Dat zagen de Amerikaanse kolonisten wel zitten, tot ze beseften dat Londen om dit bezettingsleger te kunnen betalen almaar nieuwe belastingen uitvond om die kosten op de kolonisten te kunnen verhalen.

Waarschijnlijk was het een combinatie van al deze elementen die Amerikaanse kolonisten tot hun onafhankelijkheidsoorlog inspireerde en die hen prompt de hulp van Frankrijk deed inroepen. Daar ging het in Canada zo vernederde Frankrijk gretig op in. Niet alleen was Frankrijk in 1777, nog onder koning Lodewijk XVI, het eerste land dat de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten erkende. In 1778 sloten Frankrijk en de VS een verbond om 'geen vrede met Engeland te sluiten voordat dit land de onafhankelijkheid van de dertien kolonies had erkend'. Al in 1777 arriveerden de eerste Franse vrijwilligers in de VS, onder de flamboyante markies De La Fayette en twee Franse generaals. Die konden de opstandige Amerikanen best gebruiken, want generaal Washington had niet alleen te weinig soldaten, maar die waren bovendien onderbewapend en nauwelijks getraind. Tegenover de Britse 'bezettingsmacht' en de 19.000 Duitse huursoldaten die Londen in die jaren naar Amerika stuurde, hadden de opstandelingen militair gesproken geen schijn van kans.

De krijgskansen keerden pas nadat Frankrijk Engeland in juli 1778 eens te meer de oorlog verklaarde, een jaar later gevolgd door Spanje. In vele opzichten was het de vijfde Frans-Engelse oorlog die in de 18de eeuw in belangrijke mate in Amerika werd uitgevochten. Na een mislukte Frans-Spaanse invasie van Engeland stuurde Parijs een Franse vloot onder admiraal d'Estaing naar de Amerikaanse kust, gevolgd door een heus invasieleger van circa 6000 infanteristen onder generaal Jean-Baptiste Rochambeau.

Welke rol de Franse troepen precies gespeeld hebben bij de beslissende

Engelse nederlaag in oktober 1781 bij Yorktown, is voer voor historici. Wat nauwelijks betwijfeld kan worden is dat de Amerikaanse opstandelingen die oorlog zonder Franse steun nooit hadden kunnen winnen. Of waren de Engelsen niet echt gemotiveerd om hun *landgenoten* in Amerika echt met de wapens te willen verslaan? Het Engelse leger dat in de Zevenjarige Oorlog van 1756-1763 in Canada veel grotere Franse legers versloeg, was in 1781 niet meer in staat, of niet meer bereid, om de Franse hulptroepen bij Yorktown te verslaan. En na Yorktown was voor Londen de oorlog afgelopen. Nauwelijks twee jaar later, op 3 september 1783, moest Engeland, eens te meer in Parijs, 'de vrijheid, soevereiniteit en onafhankelijkheid van de zogeheten Verenigde Staten' erkennen.

Het jonge Amerika is die Franse steun in zijn onafhankelijkheidsoorlog nooit vergeten. Al in de jaren 1775-1789 stuurde het zijn beste gezanten naar Parijs, achtereenvolgens Benjamin Franklin en Thomas Jefferson. Franklin, tegelijk een goede bekende in Londen, was overigens de belangrijkste architect van de Frans-Engelse en Anglo-Amerikaanse vrede die in 1783 in Parijs werd getekend. Jefferson was nog in Parijs toen daar op 14 juli 1789 de Bastille viel, op de dag die beschouwd wordt als het begin van de Franse Revolutie.

De cirkel was rond. Want de Amerikaanse Revolutie van 1776, voorafgegaan door de Engelse Revolutie van 1689 en gevolgd door de Franse Revolutie van 1789, was in zekere zin de centrale as van de drie grootste politieke revoluties die de Noord-Atlantische wereld in de 18de eeuw voorgoed hebben veranderd. Geen Amerikaanse Revolutie zonder Engelse Revolutie, en zonder deze Angelsaksische voorgangers hoogstwaarschijnlijk geen omwenteling in Frankrijk. Ongetwijfeld waren er opvallende tegenstellingen tussen deze drie revoluties. Zo was de Amerikaanse Revolutie veel radicaler dan de Engelse, maar aanmerkelijk minder radicaal dan de Franse. Het katholieke Frankrijk, het anglicaanse Engeland en het protestantse Amerika waren in de 18de eeuw ook drie uiterst verschillende landen in een onvergelykbare omgeving. Maar de overeenkomsten tussen deze drie revoluties waren groter dan de verschillen, omdat het bij nader inzien dezelfde principes en uitgangspunten waren die al deze revoluties doordesemden. Die werden in 1801 nog het best samengevat door dezelfde Jefferson, ondertussen gekozen tot Amerika's derde president: 'Wij zijn allen Republikeinen. Wij zijn allen Federalisten.'